2021-014

Archeologienota Mariakerke Kleine Broekstraat

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

26-1-2021

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden te Mariakerke Kleine Broekstraat (deelgemeente van Gent, provincie Oost-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen meer dan 3000m² bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het terrein, ca. 4 850m² groot, heeft een min of meer rechthoekige vorm en grenst in het noordoosten aan de Kleine Broekstraat. Aan de andere zijden is het omgeven door woningen en tuinen. Het plangebied is momenteel onbebouwd en deels begroeid met gras, deels braakliggend. Centraal is een bomenrij aanwezig. Het westelijke perceel is in gebruik als tuin van een aangrenzende woning.

Het plangebied is op ruime afstand ten noordoosten van de kern van Mariakerke gelegen. Het plangebied wordt reeds afgebeeld op een kaart van Horenbault uit 1619. Daarop is de Broekstraat herkenbaar, met ten noorden ervan onbebouwde percelen die vermoedelijk in gebruik zijn als landbouwgrond; het plangebied moet op dat moment ook als dusdanig in gebruik zijn. Een gelijkaardige situatie is te zien op de Ferrariskaart van ca. 1777; verder naar het noorden zijn drassige meersen afgebeeld, maar het plangebied zelf is landbouwgrond. Op de Atlas der Buurtwegen uit ca. 1840 wordt net ten zuidwesten van het plangebied een gebouw afgebeeld, dit is het enige gebouw in de directe omgeving. Naar het eind van de 19de eeuw toe komt er iets meer bebouwing langs de Broekstraat en nabij het plangebied, dat nog steeds in gebruik is als landbouwgrond. De Kleine Broekstraat is in de 19de eeuw een landweg die leidt naar de achterliggende percelen. Op de topografische kaart van 1966 wordt op het oostelijke perceel een serre aangeduid, die ook te zien is op de luchtfoto's van 1971 en 1979-1990. De rest van het terrein blijft evenwel onbebouwd. Vanaf het laatste kwart van de 20ste eeuw wordt de verkaveling rond het plangebied aangelegd en wordt de Kleine Broekstraat een volwaardige straat. Op het oostelijke perceel blijft tot enkele jaren geleden de serre aanwezig, en de gronden ervoor en erachter zijn vermoedelijk in gebruik als moestuin/kweekgrond. De andere percelen van het plangebied zijn begroeid met gras, op de luchtfoto van 2000-2003 is op het westelijke perceel – dat vermoedelijk als tuin in gebruik is – een stalletje te zien. De aanwezigheid van een serre op het oostelijke perceel zal enige vorm van bodemverstoring hebben meegebracht, maar diepgaande grootschalige verstoringen worden niet verwacht op het plangebied.

Door de aanleg van de R4, het aanpalende industrieterrein en de gegraven Ringvaart is het oorspronkelijke landschap rondom Mariakerke zeer sterk gewijzigd. Eertijds was het gebied gelegen in de Kalemeersen, waarin de Durme/Kale en de Lieve stroomden. De Kale werd echter grotendeels opgenomen in de Ringvaart, de Lieve – ooit de verbinding van Gent met het Zwin en dus de Noordzee - is verworden tot niet meer dan een gracht naast de R4. De Kalemeersen verdwenen onder de opgespoten gronden van de R4 en de industriezone langsheen de Ringvaart. De Kalemeersen zijn hierdoor niet meer herkenbaar op het digitale hoogtemodel. Wel is duidelijk dat het plangebied in een vlak, eerder laag gebied gelegen is, gevat tussen een hogere rug in het noorden waarop Belzele zich ontwikkelde, en een hogere rug in het zuiden waarop de dorpskern van

Mariakerke zich vormde en een groot deel van Wondelgem is gelegen. Zo'n 300m ten noorden van het plangebied is iets ten zuiden van de R4 nog een restant van de Oude Kale aanwezig. Het noordelijke deel van het plangebied is het laagst gelegen (ca. +6,80m TAW), het maaiveld in het zuidelijke deel bevindt zich ca. 40cm hoger. De toponiemen Broekstraat, Kleine Broekstraat, Broeken duiden op lagere, natte ligging van het plangebied en de omliggende gronden. Bodemkundig vertaalt dit zich op het terrein in matig natte lemig zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont en matig natte licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont.

Nabij het plangebied zijn enkele 16de-17de-eeuwse sites met walgracht gekend, die nog niet archeologisch onderzocht zijn. Aan de Brugse Vaart werden bij 2 proefsleuvenonderzoek enkele tamelijk recente perceelsgreppels aangetroffen. Door het gebrek aan systematisch gravend archeologisch onderzoek is de archeologische verwachting niet exact in te schatten, maar op basis van de landschappelijke ligging (lagergelegen, tamelijk nat gebied) kan een eerder lage archeologische verwachting worden toegekend aan het plangebied. Deze verwachting betreft sites met grondsporen; in situ bewaarde steentijd artefactensites worden niet verwacht op het terrein, de hogere ruggen in de omgeving waren betere plekken voor menselijke aanwezigheid in de steentijden.

De bomen worden gerooid en het plangebied wordt bouwrijp gemaakt. Vervolgens wordt het terrein verkaveld in 15 bouwloten. Er wordt een nieuwe wegenis aangelegd die zal aansluiten op de Kleine Broekstraat in het noordoosten en die centraal door de verkaveling loopt en zal uitmonden in een parkeerzone in het zuidoosten van het plangebied. Langs de wegenis worden 2 wadi's aangelegd, die worden geïntegreerd in een grotere groenzone. Bij elke woning wordt een tuin voorzien en ruimte voor een tuinberging. Er zullen aanzienlijke bodemingrepen plaatsvinden op het volledige terrein: het rooien van de bomen, het bouwrijp maken van het terrein, de bodemingrepen voor de aanleg van de wegenis, de wadi's en de nutsleidingen en -voorzieningen, het optrekken van woningen, de aanleg van tuinen en verhardingen, omgevingsaanleg, enz. Ook het werfverkeer zal invloed hebben op de ondergrond.

Het plangebied kent een eerder lage archeologische verwachting, maar op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet aangetoond worden. De geplande werken kunnen een impact hebben op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van deze regio, waarover archeologisch nog niet veel gekend is. Er dient dus verder vooronderzoek plaats te vinden, in uitgesteld traject aangezien de gronden pas worden verkaveld onder opschortende voorwaarde van het verkrijgen van een vergunning.

Het verder vooronderzoek bestaat uit een proefsleuvenonderzoek, de modaliteiten hiervan worden hieronder behandeld.

2. Administratieve gegevens en afbakening

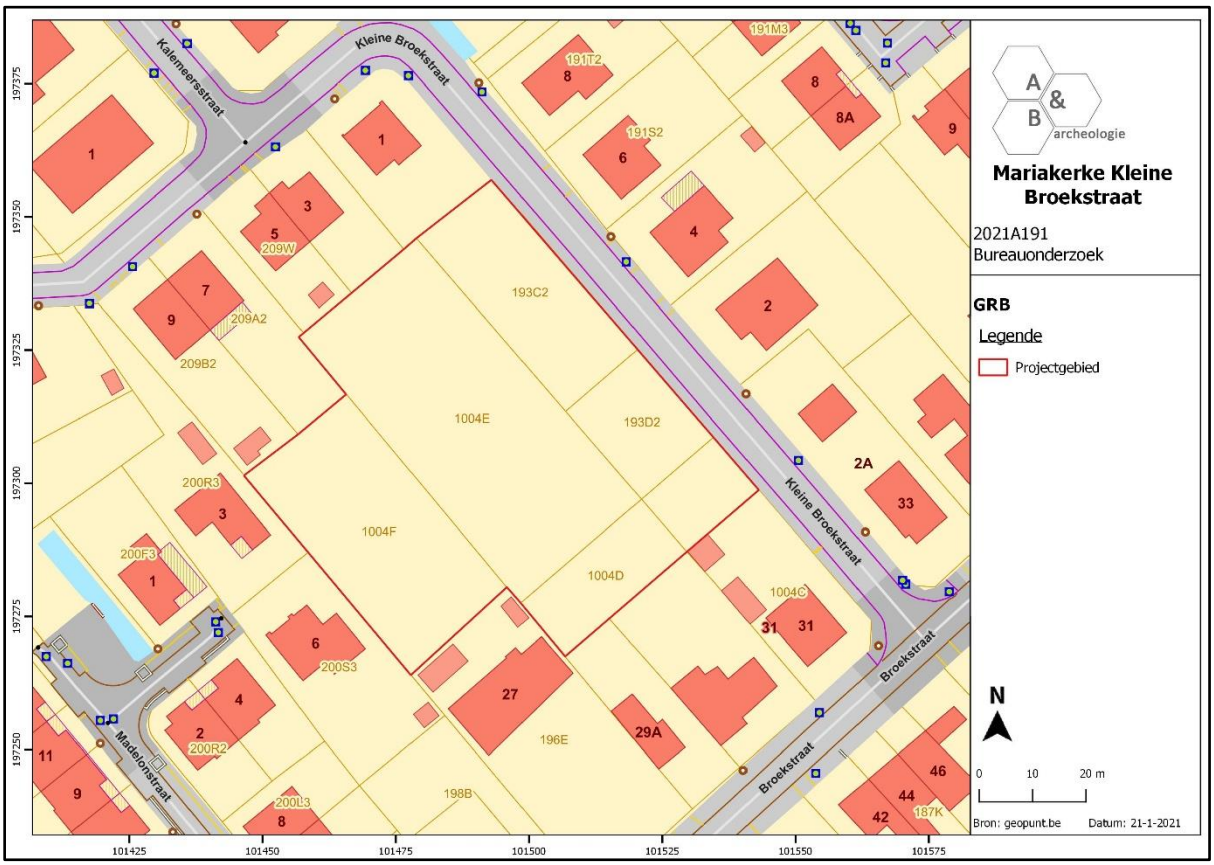
Locatiegegevens: Oost-Vlaanderen, Gent (Mariakerke), Kleine Broekstraat

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 101406,83 en Y: 197261,66; X: 101582,78 en Y: 197359,28

Oppervlakte plangebied: ca. 4850m²

Kadastergegevens: Gent, afdeling 29 Mariakerke, Sectie A, perceel 1004B, 1004D, 1004E, 1004F, 193C2, 193D2

Het plangebied komt volledig in aanmerking voor verder vooronderzoek.

Figuur 1 Aanduiding van het plangebied op de kadasterkaart (bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is het achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om het plangebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op de boven- en onderstaande figuren. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dient te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

- Randvoorwaarden

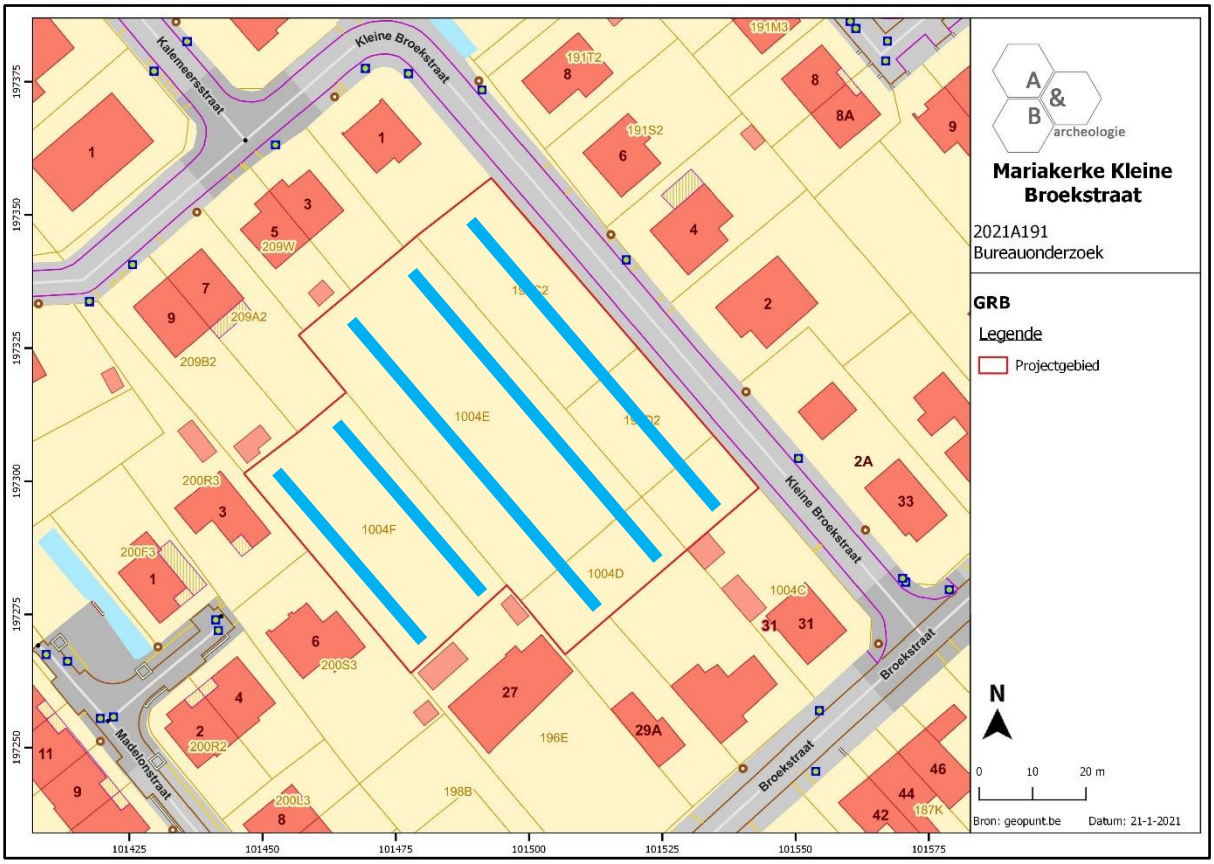
Het is niet noodzakelijk dat voorafgaand het uitvoeren van het verder vooronderzoek de bomen zijn gerooid. Indien dit wel zou gebeuren, dan is het van belang dat de bodemingrepen tot een minimum beperkt blijven en dat het wortelgestel niet wordt verwijderd. Op die manier wordt vermeden dat niet-gedocumenteerd archeologisch erfgoed beschadigd wordt. De stronken kunnen pas verwijderd worden indien het vooronderzoek heeft aangetoond dat er geen archeologische site aanwezig is, of – indien er wel een site aanwezig is – tijdens/na een eventuele opgraving van het terrein.

- Proefsleuvenonderzoek

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen deze deelzone, dient gebruik gemaakt te worden van de inplanting van parallelle, ononderbroken proefsleuven, met een tussenafstand van 12 à 15m van middelpunt tot middelpunt. Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed en worden noordwest-zuidoost georiënteerd, mee met de richting van de Kleine Broekstraat. Daarnaast worden extra volg-, dwarssleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. Deze worden vrij gekozen door de uitvoerende erkende archeoloog tijdens het veldonderzoek.

Er wordt 10%, oftewel ca. 485m², van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5%, oftewel ca. 121m², door middel van volg-, dwarssleuven of kijkvensters, zodat in totaal zo 12,5% oftewel ca. 606m² onderzocht wordt.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. graven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Figuur 2 Indicatief sleuvenplan, geprojecteerd op de kadasterkaart (bron: geopunt.be).

5. Gewenste competenties

Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek. Minstens 1 van deze archeologen dient ervaring te hebben met onderzoek van meerperiodesites. Minstens 1 van deze archeologen dient minstens 200 werkdagen ervaring te hebben met onderzoek op zandgronden.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen.